



Niels Helveg Petersens tale ved Logograf

Taler

Niels Helveg Petersen
Medlem af Folketinget for
Radikale Venstre

Dato

1. januar 2002

Sted

Vartovs Store Sal, København

Omstændigheder

Præcis dato ikke gengivet. Afholdt i 2002.

Tak for indbydelsen til at tale her i dag. Det tog mig ikke mange øjeblikke at blive klar over at det ville jeg sige ja til. Jeg synes emnet er meget interessant. Jeg har aldrig før forsøgt at systematisere mine tanker omkring det, men har selvfølgelig været intenst optaget af hvorledes man organiserer taleskriveriet. Det er en meget personlig ting at holde en tale. De ord man står og siger bliver jo ens egne selvom man ikke selv har skrevet dem, og derfor er det også vigtig hvad man siger. Og lad mig med det samme begynde med en bekendelse: Jeg kan faktisk ikke fordrage at holde taler som jeg ikke selv har skrevet. Risikoen lurer for at der sker det frygtelige, som vi vel alle har oplevet, at det er som om ordene falder som betonklumper ud af munden på en og tilhørernes blikke flakker. Det er meget svært at holde en tale andre har skrevet, og det er meget svært at få en levende og god tale ud af andres ord. Allerede af den grund er emnet selvfølgelig interessant. Meget kan gå galt. I udenrigsministeriet er der en berømt historie, den er formegentlig ikke rigtig, men den er god. Den udspiller sig i England, og det forholder sig sådan i det engelske ministerium at man havde fået en ny minister, meget fremfusende og noget uligevægtig. Og der var en ældre embedsmand i ministeriet som snart skulle på pension som fik overdraget som sin sidst opgave i ministeriet at skrive en tale til den nye fremfusende minister. Han kunne virkelig ikke fordrage pågældende minister, og han skrev så talen og den fik ministeren så stukket ud kort før han skulle på talerstolen, og da han kommer til klimaks i talen, så hidser ministeren sig op og der står så i talen: "Regeringen lægger i denne sag vægt på fem helt afgørende argumenter ..." - slut på siden. Han bladrer til næste side ... : "Now you are on your own!" Det var hævn, for dagen efter skulle embedsmanden på pension. Det kan gå galt med fremmede taler man ikke selv har arbejdet med, og det er også en af grundene til at man bør interessere sig for emnet. Jeg har talt, som forberedelse til det her,

med flere velmeriterede departementschefer, og de giver udtryk for at de selv synes at det med at organisere taleskriveriet for ministeren på en ordentlig måde, det nok er den sværeste af de opgaver man har. Men inden jeg går ind i alt det her, så skal man lige gøre sig klart at der jo er flere former for taler. Der er mange slags ministertaler, der er i hvert fald tre hovedtyper (og så er der alle varianterne ind i mellem): Hovedtype et er den store indholdstunge policytale hvor ministeren på regeringens vegne skal redegøre for vigtige synspunkter på et vigtigt område. Pudsigt nok, og jeg vil sige heldigvis, er det jo den nemmeste tale for ministeriet er skrive. Det er noget de har forstand på, det er kernen af deres virksomhed. Lad mig tage et eksempel: Det ville være meget nemt, ud fra taleskriversynspunktet, at skrive en tale om Irak. Hvis man sidder og følger med som embedsmand i alt hvad der foregår omkring Irak i øjeblikket, læser hvad der sker i andre lande, følger intenst med i hvad der er af udtalelser, vedtagelser i FN's sikkerhedsråd, diskussioner og har alt det materiale ved hånden, så er det ikke så svært at skrive et indlæg om Irak. Det er jo det man skal kunne som embedsmand i udenrigsministeriet. I må undskylde at jeg bruger en hel del eksempler netop fra udenrigsministeriet, det ligger så tæt på, og der tilbragte jeg så lang tid, så det må I have mig undskyldt. Men det ville være relativt nemt at lave sådan en tale. Der er stort fagligt indhold, men det skriver sådan set sig selv. Også de forbehold man er nødt til at tage, og er nødt til at lægge ministerens tale, de reservationer han må gøre, man ved ikke hvad der sker i morgen og også det falder meget nemt. Så den tunge tale, den mest indholdsrige tale, er sådan set den nemmeste at håndtere - i et ministerium i hvert fald. Så er der en mellemgruppe aftaler som har et fagligt indhold, men som alligevel har en helt anden karakter. Typisk når ministeren åbner et seminar, en konference, en workshop, en udstilling, indvier en bro eller nogle nye ambassadebygninger eller hvad det det kan være. Her er det en tale der jo er meget lettere i tonen. Der er også masser af photo opportunities (PO's) - så der er også meget presse. Og talen skal også være god, men det er ikke med de tunge skyts. Og så er der så den tredje kategori: Skåltalen. I udenrigsministeriets sammenhæng vil det ofte være den tale man holder når der er besøg af et fremmed lands udenrigsminister og der er den obligatoriske middagsafspisning, så skal man sige nogle pæne ord om forholdet mellem de to lande. Det skal være kort, det må gerne være elegant, og det må gerne være morsomt. Ja, det skal helst være lidt morsomt. Det er den sværeste tale at skrive. For det første er det altså meget svært at være morsom på andres vegne. Det er ikke lige så svært at være morsom på andres bekostning - sjovt nok, men det kan man jo ikke rigtig bruge til noget her for taleskriveren skulle jo nødig være morsom på ministerens bekostning i hvert fald, eller på

gæstens bekostning - det går slet ikke! Det er jo ikke formålet med middagen at man skal gøre sig uvenner med gæsten. Og jeg kan se for mig at Ole Hansen som skal skrive den der lille skåltale han går hen og slår op i akterne om de to lande og ser på forholdene igennem 500 år og finder nogle højdepunkter i forholdet og skriver dem ned og går vel også hen i "Bevingede ord" og ser om der er en eller anden vits man kan fyre af.. Der står i øvrigt i "Bevingede ord" kun et bevinget ord som kan tilskrives en nulevende dansker, og det er den tidligere socialminister Åse Olesen som i en boligpolitisk debat i folketinget engang sagde om sin modpart som svar til en modpart der synes hun løb fra sine standpunkter: "Ja," sagde hun. "Det er en bekræftelse på at et ord er et ord og en mand er en karklud". Den er optaget i bevingede ord, men den egner sig jo heller ikke til en middagstale. Der er altså forskel på taler, og der er også stor forskel på ministre. De er sådan set lige så forskellige som alle mulige andre mennesker. Nogen er alvorstunge, andre muntre. Nogen kan være koleriske og humørsvingende, de er særlig vanskelige for hvad der er sjovt den ene dag behøver ikke at være sjovt den anden dag. De kan have forskellig sans for humor. Nogen er regulært platte, og jeg kan ikke stå for fristelsen for at bruge en vits som Schliiter brugte i et par år som indledning på taler hvor det skal siges at der næsten var udelukkende jakkesæt til stede. Han indledte med at sige: "Ja, mine tilhørere. Jeg har det som sultanen på vej til mit harem; jeg ved godt hvad jeg skal, men jeg ved ikke hvor jeg skal begynde." Den brugte han i et par år. Det gjorde sig godt i roserigskredse, men jeg vil ellers ikke anbefale den. Men der er altså meget stor forskel på talere, og det gør jo taleskriverens opgave særdeles vanskelig og disse indbyggede vanskeligheder må man selvfølgelig bære med sig i det videre forløb. Idealforløbet i et ministerium når der skal laves en tale, er at man, tre til fire uger før talen skal holdes, holder et kort møde på ministerens kontor hvor taleskriverfuldmægtigen, departementschefen og ministeren mødes og departementschefen redegør mundtligt for hvad han har tænkt sig der skal med i talen. Ministeren supplerer hvis der er særlige vinkler han især vil have sagt noget om, og fuldmægtigen laver flittigt notater og udarbejder en synopsis som så skal godkendes. Derefter går taleskriveriet i gang, og en halv snes dage, en uges tid, før talen skal holdes går talen til ministeren efter den er læst igennem af departementschefen. Ministeren går så talen igennem, retter til, sletter og føjer til, og derefter har vi et færdigt produkt. I dette ideal forløb er der mange steder kæden kan springe af, og det gør den jo som regel også. I værste fald foregår taleskrivningen på den måde at den unge fuldmægtige får besked fra departementschefen, telefonisk, om at skrive en tale efter nogenlunde disse retningslinjer, og derefter går talen til ministeren som så ser den kort tid før den

skal afholdes. Det er ikke et ualmindeligt forløb. For taleskriveren er denne opgave i første omgang en kæmpe karrieremulighed for at udmærke sig overfor ministeren og departementschefen. Det kan være afgørende for det videre karriereforløb og derfor vil han begejstret gå hjem og fortælle sin kone at nu skal han skrive en tale for ministeren. Men der er altså en meget stor risiko forbundet med det. For hvad nu hvis det bliver en dårlig tale eller ministeren får holdt den dårligt, det bliver en værre langgaber, og det er ikke godt for karrieren at få ord for at være den der skriver sådan nogle kedelige taler. Det kan endda gå så galt, hvad det jo ikke sjældent gør, at ministeren i sidste øjeblik må melde fra til at åbne pågældende udstilling eller konference og sender en ledende embedsmand fra ministeriet som så læser talen op, og det bliver den jo ikke mere morsom af, og det er heller ikke godt for den unge fuldmægtig. I det hele taget så bør alle taleskrivere lægge sig efter hvad min kone Kirsten lige sagde til mig en dag da jeg skulle på talerstolen, og jeg var sådan godt på vej derop da hun hviskede til mig: "Husk nu, en kort kedelig tale er bedre end en lang kedelig tale." Det mener jeg at alle taleskrivere bør have stående foran sig for det værste ved en tale er jo at den ikke alene er kedelig men også er lang. Han bliver så tiltagende nervøs, og det er der jo ikke noget at sige til fordi taleskrivning er ikke noget den unge fuldmægtig har lært. Det er ikke noget fag på universitetet og det er ikke noget man spørger særligt til ved ansættelse. Og der er endog noget særlig ved situationen for det er jo ministeren der er ministeriets verdensmester i mundtlighed, og det er der jo noget sandhed i. Man bliver ikke, eller man skulle måske sige burde ikke blive, minister uden at have en mangeårig erfaring med at holde taler. Og hvis jeg må bruge mit eget eksempel: Jeg blev minister første gang i -88 som 49-årig, og jeg havde da siddet i folketinget i mange år. Jeg havde siddet i 18 år og deltaget i valgkampe. Og jeg holdt jo tusindvis af taler rundt omkring i landet, taler af enhver art foran alle mulige forsamlings af unge og gamle, rige og fattige, mænd og kvinder og så videre. Så ministeren må formodes at have en stor erfaring med at holde taler, og det gør jo ikke den unge fuldmægtiges opgave nemmere. Der er en grund til at være nervøs, risikoen for en fiasko lurer. Jeg prøvede som minister at være meget opmærksom på det problem der ligger i at en ung medarbejder skal skrive en tale til den ellers fjerne minister og prøvede at være opmærksom på at bruge det hvor jeg kunne komme af sted med det og sørgede for at det kom til ophavsmanden. Men nu alle disse problemer der er indbygget i taleskriveriet: Ministerens manglende tid, forskellig erfaring hos taleskriveren og taleren og en række andre forhold. Kan man erstatte den unge fuldmægtige med den mere professionelt drevne og trænede taleskriver? Skal man ansætte sådan en? Nogle lande gør det. Nogle

lande bruger mange ressourcer på det. Vi er små, og vi prøver jo at bruge vores ressourcer med omhu, og alt taget i betragtning synes jeg ikke at det er nogen indlysende god ide. Heller ikke, som blev sagt til indledningen, at problemstillingen omkring spindoktorerne er en hel anden. Spindoktorerne er der jo ikke for at skrive taler. De er folk der skal instruere ministeren i det som i dag er hans hovedpunkt, selvfølgelig ikke at holde en tale, men at håndtere pressen - både den skrevne og især den elektroniske. De skal hjælpe ministeren med hvad han/hun skal foretage sig i forhold til radio og tv. Det er spindoktorernes opgave, og det er jo ikke helt det samme som taleskriverens - selvom man kan sige at der er et fælles element, nemlig profileringen af den pågældende minister. Ministeren vil gerne tage sig godt ud, og det er også taleskriverens opgave selvfølgelig at få ministeren til at tage sig godt ud. Nogle lande gør altså meget ud af det, og vi har ikke nogen særlig tradition for det, og jeg ville ikke finde at det var rigtigt at ansætte folk til især netop den opgave. Jeg tror derimod på at man må lade taleskriveriet, og kommunikationsspørgsmålene i det hele taget, indgå meget mere i træningen af de unge embedsmænd. Der er en hel anden situation for en ministers arbejde i forhold til offentligheden end før. Offentligheden er så tæt på at ministerierne er nødt til at åbne sig meget mere. Det har ikke mindst været en smertefuld proces i udenrigsministeriet som sådan set i sin tid blev født i hemmelighed (var jeg lige ved at sige). Det hed i gamle dage det ---- kancelli, og forholdet til andre lande var omgivet af al mulig hemmelighed. I dag er udenrigspolitik og udenrigspolitiske anliggender så nærværende. De flimrer over skærmen hver dag, vi læser om dem i aviserne og hører om dem i radioen. Man er tvunget til et helt andet åbent forhold til omverdenen. Mindre og mindre af det man laver er omgivet affortrolighed. Det kan jo ikke nytte noget at forgive en fortrolighed når man i øvrigt kan læse om det i aviserne og velinformede journalister, i hvert fald fra de udenlandske aviser, ved hvad der foregår. Og så står hemmelighedskrammeriet for fald, og det er en proces der har været i gang meget længe at man forsøger at åbne hele kommunikationen meget mere for offentligheden. Den proces er ikke færdig, den er i fuld gang, men det er jo sådan set den det handler om meget mere end den enkelte taleskrivning. Så jeg vil sige, omhu med sproget - både det mundtlige og det skriftlige - bør indgå meget mere tungt i træningen af de unge embedsmænd. Når jeg ikke mener at spindoktorer er en god ide og når jeg heller ikke mener at man skal have særlige fagfolk til at skrive taler, så er det fordi det er et meget væsentlig forhold at tænke på, i forhold til en minister i hvert fald, ministeren skal tale sandt. Ministeransvarlighedsloven gælder, og ministeransvarlighedsloven siger at

ministeren for det første skal sige sandheden og for det andet ikke må fortie væsentlige sider af en sag. Ministeren kan blive stillet til ansvar, ifølge ministeransvarlighedsloven, hvis han fortier væsentlige sider af en sag. Han har en forpligtelse til oplyse folketinget ordentligt om en sag. Det vil sige at man altid må sikre sig at det faglige indhold er i orden. Og derfor er det i hvert fald slet ikke en opgave for en journalist, for det er jo ikke en journalistisk opgave i og for sig at skrive sandheden. Jeg siger ikke det her for at være ondskabsfuld, men journalisten opfatter det selv som sin opgave, tydeligvis, at afsløre andres usandheder. Og det er jo ikke helt det samme som selv at skulle skrive sandheden, og selv beskrive korrekt hvad en sag handler om. Jeg mener derfor, for at sætte dette her helt på spidsen, at det er bedre at ministeren er kedelig end at han er ukorrekt eller siger forkerte ting. Der skal altså være en sikkerhed for at det faglige indhold er i orden og konsekvenserne for ministeren hvis ikke det er det, er temmelig alvorlige, og derfor er det ikke så nemt at få form og indhold her til at harmonere, i hvert fald ikke så det bliver elegant. I øvrigt drejer denne problemstilling her sig om at sandheden, et stort spørgsmål omkring spindoktorerne, som jeg ikke kan lade være med lige at nævne, er at de jo er lønnet af staten og som alle andre er de at betragte som embedsmænd i en juridisk forstand, og derfor påhviler der dem de samme sandhedskrav som for mine andre embedsmænd ifølge dansk lovgivning, og det er jo antaget i juraen, men jeg tror det ville være meget klogt over for nyansatte spindoktorer at præcisere at sådan forholder det sig faktisk. Som sagt mener jeg ikke at man så let kan løse taleskrivningsproblemerne ved bare at ansætte nogle særlige mennesker til det. Jeg tror man må leve med de vanskeligheder der er indbygget i det nuværende system, men, som sagt, jeg opfatter det til gengæld som påtrængende vigtigt at man i det offentlige (og det er det jeg er sat til at tale om her) opfatter det som en meget vigtig side af sagen at man forbedrer sin mundtlige og skriftlige kommunikation og til det kan retorikere gøre stor nytte. Det skal man gøre i alle led, og kvaliteten i det skrevne og i det talte må gennemsyre hvad man foretager sig, og det er ikke en biting man kan hæfte på. Det skal, om man så må sige, integreres i alle led. Og det er jo ikke nemt. Jeg er selv absolut allergisk over for moderne management speak og har aldrig ville se det hverken i de taler der kommer op til mig eller i de artikler jeg skulle lægge navn til. Og jeg kunne se i de år jeg var i udenrigsministeriet at det hjalp meget efterhånden at få det udryddet, men der kommer hele tiden nye begreber frem som nogle gerne vil bruge. Men jeg har forsøgt altid i min virksomhed at lægge vægt på at det faktisk var dansk vi skulle tale når det var på dansk vi udfoldede os, og det var dansk vi skulle skrive og ikke alt muligt andet. Jeg har fået besked på at inden for den ramme jeg har,

skal der være plads til både til mit indlæg og til Jeres spørgsmål, og jeg står nu til Jeres rådighed.

Tags

Politisk tale, Radikale Venstre

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/niels-helveg-petersens-tale-til-logograf-2002>